

УДК 633.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2026.148.1.26>

ЖИТО ОЗИМЕ ГІБРИДНЕ (*SECALE CEREALE L.*) – НОВА КОРМОВА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ

Білоус А.М. – аспірант НУБіП, фахівець з годівлі,
Департамент розвитку продуктів та агросервісу,
ТОВ «КВС-Україна»
orcid.org/0009-0005-0237-7009

Сеник І.І. – д.с.-г.н., с.н.с., професор кафедри агробіотехнологій,
Західноукраїнський національний університет
orcid.org/0000-0003-4756-7824

Карасевич Н.В. – PhD, с.н.с.,
Інститут сільського господарства Карпатського регіону
Національної академії аграрних наук України
orcid.org/0000-0002-1416-559X

Воробець С.Б. – заступник завідувача
науково-технологічного відділу економічних досліджень
та інформаційно аналітичної роботи
Тернопільської державної сільськогосподарської дослідної станції,
Інститут сільського господарства Карпатського регіону
Національної академії аграрних наук України
orcid.org/0009-0003-4087-8301

Анотація. В умовах глобальних кліматичних змін, збільшення викидів парникових газів, нестачі продуктів харчування особливо тваринного походження важливим є переорієнтація виробництва на багатогранні культури які будуть адаптовані до несприятливих погодних умов, забезпечуватимуть формування високого урожаю, додаткову секвестрацію діоксиду вуглецю за рахунок можливості вирощування двох урожаїв на рік з одиниці площі та сприятимуть забезпеченню продовольчої безпеки. Однією з таких культур є озиме жито гібридне. **Метою досліджень** є вивчення питання перспективності вирощування жита озимого гібридного на кормові цілі в умовах України. **Матеріали та методика досліджень.** Дослідження проводилися шляхом опрацювання спеціалізованих інформаційних ресурсів та експериментальних даних компанії KWS. **Результати.** Встановлено, що посівні площі озимих зернових культур на зелений корм в Україні становлять 914,3-1497,8 тис. га залежно від року досліджень. Зміна обсягів вирощування зумовлена динамікою поголів'я сільськогосподарських тварин у господарствах та власне урожайністю самих культур. Спостерігається чітка тенденція до зростання посівних площ жита озимого гібридного яке вирощується на зелений корм та силос. Це зумовлене його високою кормовою цінністю – вмістом сирого протеїну в силосі 13,2-17,8%, сирій клітковини – 22,3-25,2%, сирого жиру 3,8-4,2%, неструктурованих вуглеводів – 20,2-20,9%. Чиста енергія лактації при цьому становить 6,68-6,91МДж, а перетравність органічної речовини – 76,2-78,8%. **Висновки.** Серед різноманіття кормових культур, що вирощуються в Україні, особливо увагу привертає відносно нова, але перспективна культура – жито озиме гібридне. Упродовж останнього десятиліття його поширення у господарствах різних форм власності істотно зросло. Так, площі посівів цієї культури збільшилися майже у 29 разів – з близько 2 тис. га у 2016 році до 58 тис. га у 2025 році. Одночасно суттєво зросла і його частка у структурі озимих культур, що вирощуються на зелений корм: із 0,22% до 4,42%, тобто майже у 20 разів. Це вказує на зацікавленість українських товаровиробників сільськогосподарської продукції у даній культурі та значні перспективи збільшення обсягів його вирощування.

Ключові слова: жито озиме гібридне, кормові культури, якість корму, годівля.

© Білоус А.М., Сеник І.І., Карасевич Н.В., Воробець С.Б., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Bilous A.M., Senyk I.I., Karasevych N.V., Vorobets S.B. Hybrid winter rye (*Secale cereale* L.) – a new forage crop in Ukraine

Abstract. Against the backdrop of global climate change, rising greenhouse gas emissions and food shortages particularly of animal origin it is vital to shift production towards versatile crops that are adapted to adverse weather conditions, ensure high yields, additional carbon dioxide sequestration through the possibility of growing two crops per year per unit area, and contribute to food security. One such crop is hybrid winter rye.

The aim of the study is to investigate the viability of growing hybrid winter rye for fodder purposes in Ukraine. **Materials and methods.** The study was conducted by analysing specialized information resources and experimental data from the KWS company.

Results. It has been established that the area under winter cereals grown for green fodder in Ukraine ranges from 914.3 to 1,497.8 thousand hectares, depending on the year of the study. Changes in cultivation volumes are determined by fluctuations in livestock numbers on farms and the yield of the crops themselves. There is a clear trend towards an increase in the area under hybrid winter rye grown for green fodder and silage. This is due to its high feed value – the silage contains 13.2–17.8% crude protein, 22.3–25.2% crude fibre, 3.8–4.2% crude fat and 20.2–20.9% non-structured carbohydrates. The net energy for lactation is 6.68–6.91 MJ, and the digestibility of organic matter is 76.2–78.8%.

Conclusions. Among the wide variety of forage crops grown in Ukraine, a relatively new but promising crop – hybrid winter rye – attracts particular attention. Over the last decade, its cultivation on farms of various ownership types has increased significantly. Indeed, the area under this crop has increased almost 29-fold – from around 2,000 ha in 2016 to 58,000 ha in 2025. At the same time, its share in the structure of winter crops grown for green fodder has also risen significantly: from 0.22% to 4.42%, i.e. almost 20-fold. This indicates the interest of Ukrainian agricultural producers in this crop and the significant prospects for increasing its cultivation.

Key words: hybrid winter rye, forage crops, forage quality, feeding.

Постановка проблеми. Друга половина ХХ-початок ХХІ століття у загальнопланетарному масштабі відзначаються всебічною індустріалізацією, яка крім позитивного впливу на добробут населення зумовила появу проблем всеохоплюючого масштабу, до яких належить зокрема зростання чисельності населення та зумовлене ним недостатнє забезпечення продуктами харчування, зростання вмісту парникових газів в атмосфері та глобальне потепління [1].

Зазначені проблеми набули загрозливого характеру і в певній мірі загрожують існуванню самого людства. Тому на сьогоднішній вирішення зазначених проблем потребує прийняття рішень, які б сприяли зменшенню їх негативного впливу у глобальному вимірі [2-5].

Одним із шляхів вирішення даного питання є перегляд стратегії ведення сільськогосподарського виробництва із фокусуванням уваги на зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме аграрне виробництво є унікальною галуззю, яка здатна завдяки процесам фотосинтезу секвеструвати діоксид вуглецю із атмосфери акумулюючи його у рослинній біомасі і забезпечувати при цьому населення продуктами харчування. Із понад півтори тисячі культур, які вирощуються у світовому землеробстві, найбільшого поширення набули цукрова тростина 20% загального обсягу виробництва або 2,0 млрд. тонн, кукурудза 13% – 1,2 млрд. тонн, пшениця – 8%, що становить 0,8 млрд. тонн, рис – 8% або 0,8 млрд тонн [6].

Всі решту культури займають 43% світового виробництва сільськогосподарської продукції. Частину цієї кількості займає продукція жита озимого. Незважаючи на невеликі його посівні площі в світі, які становлять близько 4,33 млн. га, цінність даної культури важко переоцінити [7].

Загальнопланетарне виробництво зазначеної культури зосереджене у так званому «житньому поясі», до нього належать країни Північної та Східної Європи,

зокрема Німеччина, Польща, держави Північної Європи, країни Балтії, Білорусь, Україна, Австрія, Чехія та Словаччина. Крім того, певні обсяги жита вирощують також у Канаді та Сполучених Штатах Америки. У межах житнього поясу отримане зерно здебільшого використовують для виробництва хлібопекарського борошна. Воно надає хлібобулочним виробам характерного смаку та водночас вважається корисним для організму людини [8].

Озиме жито в Україні є важливою зерновою культурою, яку вирощують із різною господарською метою. Основними напрямками його використання є одержання продовольчого та кормового зерна, а також формування зеленої маси, що застосовується у годівлі сільськогосподарських тварин або використовується для заготівлі сінажу [9, 10].

Завдяки своїм біологічним особливостям, при вирощуванні на зелений корм та силос урожай збирається у квітні-травні і є всі передумови для висівання післяякісних культур. А саме жито секвеструє атмосферний карбон протягом осіннього та весняного періоду, зменшуючи цим самим вміст його в навколишньому середовищі [11].

Воно належить до важливих зернових культур, що характеризуються невибагливістю до умов вирощування. Воно здатне формувати врожай на малородючих ґрунтах, відзначається підвищеною посухо- та морозостійкістю, а також відносною стійкістю до ураження хворобами і пошкодження шкідниками. Завдяки цим біологічним особливостям культура належить до групи сільськогосподарських культур із найменшим виробничим ризиком [12].

Своєрідним «житнім поясом» в Україні є північні і західні регіони, зокрема Житомирська, Волинська, Чернігівська, Рівненська, Київська, Сумська, Хмельницька та інші області [13, 14].

Питанню вирощування озимого жита на кормові цілі присвячено багато досліджень, які висвітлено у наукових публікаціях [15-18].

У них висвітлюються питання норм висіву, удобрення, компонентного складу травосумішок, передпосівної обробки насіння та інших технологічних заходів вирощування.

Проте зазначені публікації присвячені виключно сортам жита озимого, які тривалий період були традиційними у вітчизняному рослинництві та кормовиробництві

Метою досліджень є вивчення питання перспективності вирощування жита озимого гібридного на кормові цілі в умовах України.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводилися шляхом опрацювання спеціалізованих інформаційних ресурсів та експериментальних даних компанії KWS.

Результати досліджень. Озимі кормові культури, які вирощуються на зелений корм та силос є важливою складовою частиною кормової бази для тваринництва в Україні. Вони забезпечують надходження кормів у найраніші терміни весною і після їх збирання є можливість висівати післяякісні культури, отримуючи таким чином два урожаї за рік з однієї площі. За даними Державної служби статистики України, посівні площі озимих культур на зелений корм (знаходяться фактично на одному рівні із незначними відхиленнями за роки досліджень, (рис. 1).

Спостерігається незначне зростання посівних площ із 914,3 тис. га у 2016 році до 1467,8 тис. га у 2022 році. Протягом 2024-2025 рр. обсяги вирощування озимих зернових культур знаходилися на рівні 1288,9-1311,5 тис. га. Зазначене варіювання зумовлене динамікою поголів'я сільськогосподарських тварин у господарствах та власне урожайністю самих культур.

В групі озимих культур, які вирощуються на зелений корм та сінаж важливе місце займає жито озиме. Станом на березень 2026 року у Державний реєстр сортів придатних до поширення в Україні включено 94 представники роду *Secale cereale* L., з них 48 сортів і 46 гібридів. Починаючи з 2014 року у виробничу практику

поступово впроваджуються гібриди жита, створені селекційною компанією KWS [20].

Поява гібридних форм зумовила певні зміни у технологічних підходах до вирощування цієї культури.

Однією з важливих особливостей гібридного озимого жита є зменшена норма висіву насіння. Зазвичай вона становить близько 2,0 млн схожих насінин на 1 га, тоді як для сортових посівів цей показник переважно перебуває в межах 4,5–5,0 млн/га [21].

Проте, незважаючи на дану технологічну особливість жито озиме гібридне, особливо силосного напрямку використання з кожним роком набуває все більшого поширення, (рис. 2)

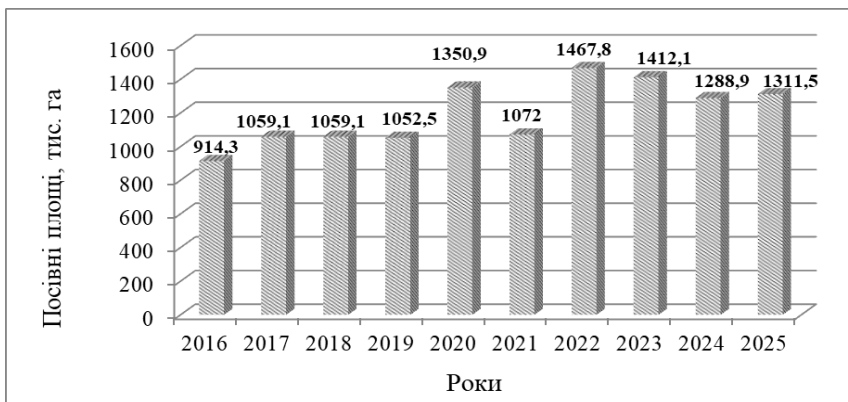

Рис. 1. Динаміка посівних площ озимих культур на зелений корм, тис. га [19]

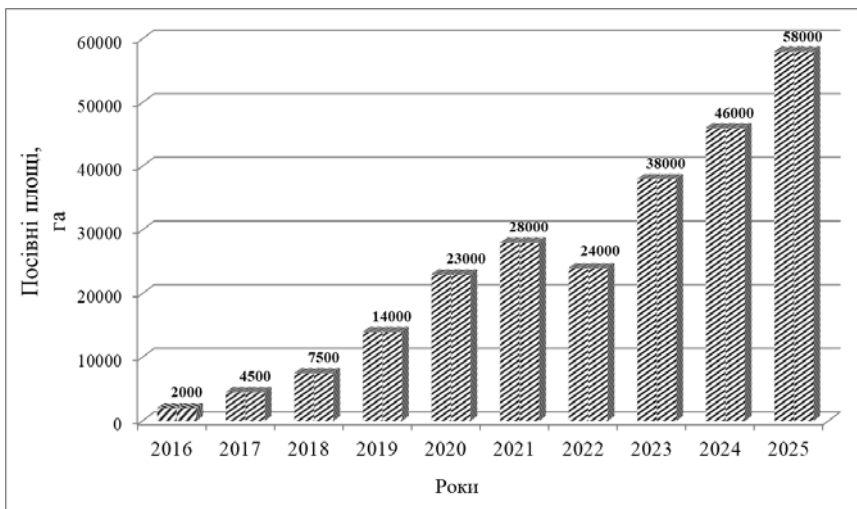

Рис. 2. Динаміка посівних площ жита озимого гібридного вирощуванні на силос (власні дослідження авторів)

У 2016 році, посівні площі жита озимого гібридного, яке вирощувалося на силос становили 2000 га, що в межах України було дуже низьким, проте цілком закономірним показником, оскільки на той час це була нова, нікому невідома і не апробована у виробництві культура. Першим гібридом був КВС Пікассо F1.

Протягом 2017-2025 років відбувається поступове зростання посівних площ жита озимого гібридного, які становили: 4500 га у 2017 році, 7500 га у 2018 році, 14000 га у 2019 році. Починаючи із 2020 року в Україні спостерігається стрімке збільшення обсягів вирощування цієї нової для нас культури. Так, у 2020 році зазначений показник знаходився на рівні 23000 га, у 2023 – 38000 га, у 2024 – 46000 і у 2025 – 58000 га.

В структурі посівів озимих культур на зелений корм, жито озиме гібридне займає 0,22-4,42%, (рис. 3)

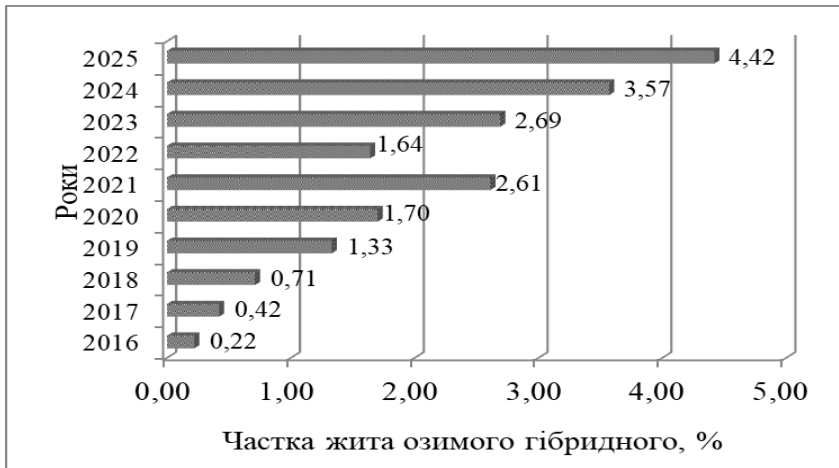

Рис. 3. Частка жита озимого у структурі посівів озимих культур на зелений корм, %

На початку впровадження у виробництво цієї нової для нашої країни культури, її частка у посівах озимих культур на зелений корм становила 0,22%, в той же час у 2025 році зазначений показник знаходився на рівні 4,42%. Спостерігається збільшення дольової участі у посівах за останні десять років в двадцять разів. Це свідчить про перспективність вирощування жита озимого гібридного та високу зацікавленість агровиробників у даній культурі.

Однією із причин зростання його посівів є високі показники кормової цінності [22], (табл. 1).

За аналітичними даними компанії KWS, при скошуванні жита озимого гібридного у фазі ВВСН 37-39, де було проаналізовано 78 зразків, в заготовленому житньому силосі містилося 19,8% сирого протеїну, 4,2% сирого жиру, 22,3% сирової клітковини, 10,8% сирової золи, НДК та КДК відповідно 44,3 та 26,4%, лігніну 1,82%. Перетравність органічної речовини становила 78,8%. Чиста енергія лактації 6,91 МДж, а середній вихід сухої речовини з одиниці площі знаходився на рівні 4,82 т/га.

Зміщення строків скошування жита озимого у більш пізні фази вегетації – початок колосіння (ВВСН 39-51) зумовило зміну показників кормової цінності силосу, що проявилось у зменшенні вмісту сирого протеїну до 17,8%, жиру до

3,8%, неструктурованих вуглеводів до 20,2%, перетравності органічної речовини знизилася до рівня 76,2%, чиста енергія лактації – до 6,68МДж. В той же час спостерігається зростання вмісту сирової клітковини до 25,2%, НДК і КДК до 28,2%, лігніну – до 2,34%, виходу сухої речовини – до 6,73 т/га.

Таблиця 1

**Кормова цінність силосу жита озимого гібридного
(власні дослідження авторів)**

Показник	Фаза заготівлі кормів		
	ВВСН 37-39 (n=78)	ВВСН 39-51 (n=284)	ВВСН 51-59 (n=168)
Загальний сирий протеїн, %	19,8	17,8	13,2
Сирий жир, %	4,2	3,8	3,4
Сира клітковина, %	22,3	25,2	34,6
Сира зола, %	10,8	9,8	9,2
Неструктуровані вуглеводи, %	20,9	20,2	17,8
Нейтрально-детергентна клітковина (НДК), %	44,3	48,4	56,4
Кислотно-детергентна клітковина, %	26,4	28,2	38,6
Лігнін, %	1,82	2,34	3,61
Перетравність органічної речовини, %	78,8	76,2	70,8
Чиста енергія лактації, МДж	6,91	6,68	6,18
Вихід сухої речовини, т/га	4,82	6,73	8,88

Заготівля житнього силосу у період колосіння (ВВСН 51-59) спричинила подальше зниження показників його якості, що проявилось у підвищенні в кормі сирової клітковини до 34,6%, НДК і КДК до 56,4 та 38,6%, лігніну – до 3,61%. Вихід сухої речовини з 1 га знаходився на рівні – 8,8 т. В той же час, вміст в силосі сирового протеїну, сирового жиру, сирової золи, неструктурованих вуглеводів зменшився до показника відповідно 13,2; 3,4; 9,2 та 17,8%. Перетравність органічної речовини при цьому становила 70,8%, а чиста енергія лактації – 6,18 МДж.

Державним стандартом України ДСТУ 4782:2007 «Силос із зелених рослин. Технічні умови» [23] встановлено вимоги до якості даного виду корму. Ним, зокрема, регламентовано вміст сирового протеїну, сирової клітковини у силосі. Проведена порівняльна оцінка показників якості зазначеного корму заготовленого у різні фази вегетації із нормативним документом свідчить про можливість його заготівлі протягом тривалого періоду вегетації – від фази ВВСН 37-39 до ВВСН 39-51 із можливістю отримання корму I класу якості відповідно до українських вимог, (табл. 2).

Відповідно до діючого Стандарту першокласним силосом вважається такий, вміст сирового протеїну в якому становить не менше 10%, а сирової клітковини не більше 29%. Фактичні показники якості силосу із жита озимого гібридного відповідають зазначеним вимогам при його заготівлі від фази «прапорцевого листка до початку колосіння. Це забезпечує конвеєрне надходження сировини для заготівлі кормів та дозволяє ефективніше використовувати заготівельну сільськогосподарську техніку в господарствах.

Таблиця 2

Порівняльна оцінка якісних показників житнього силосу із ДСТУ 4782:2007 «Силос із зелених рослин. Технічні умови»

Показники	Фази заготівлі кормів			ДСТУ 4782:2007 «Силос із зелених рослин. Технічні умови»		
	ВВСН 37-39	ВВСН 39-51	ВВСН 51-59	I клас	II клас	III клас
Загальний сирий протеїн, %	19,8	17,8	13,2	10	9	8
Сира клітковина, %	22,3	25,2	34,6	29	32	35

Висновки. Серед широкого різноманіття кормових культур, які вирощуються в Україні заслуговує на увагу нова та водночас перспективна культура – жито озиме гібридне. За десять років вирощування у агроформуваннях різних форм власності його посівні площі збільшилися у 29 разів – із 2 тис. га у 2016 році до 58 тис. га у 2025 році, а його частка у структурі посівів озимих культур, які вирощуються на зелений корм зросла у 20 разів – із 0,22 до 4,42%. Завдяки своїм біологічним особливостям, вирощування жита озимого гібридного дозволяє заготовляти високоякісні корми протягом тривалого періоду його вегетації – від фази ВВСН 37-39 до ВВСН 39-51 із можливістю отримання корму I класу якості відповідно до українських вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волошина С.В., Москаленко К.С. Глобальні проблеми людства початку XXI століття та їх пріоритетність. Вісник ДонНУЕТ 2017 № 1(66). С. 77-85.
2. Carbon Dioxide. URL: <https://climate.nasa.gov/vital-signs/carbon-dioxide/?intent=121>. (Дата зверення 18.03.2026).
3. Global Issues. URL: <https://www.un.org/en/global-issues>. (Дата зверення 16.03.2026).
4. Global land-ocean temperature index. URL: https://data.giss.nasa.gov/gistemp/graphs/graph_data/Global_Mean_Estimates_based_on_Land_and_Ocean_Data/graph.txt(Дата зверення 16.03.2026).
5. Global Temperature. URL: <https://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/?intent=121> (Дата зверення 18.03.2026).
6. FAO. 2025. World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2025. Rome. URL: <https://doi.org/10.4060/cd4313en>. (Дата зверення 18.03.2026).
7. Байдала В.В., Мірзоева Т.В. Обґрунтування потенціалу жита в контексті розвитку нішевого виробництва. Економіка і управління бізнесом. 2023. Том 14. №3. С. 17-33. [https://doi.org/10.31548/economics14\(3\).2023.017](https://doi.org/10.31548/economics14(3).2023.017)
8. Rye production (2020). URL: <https://www.yara.co.uk/crop-nutrition/rye/rye-production/>(Дата зверення 18.03.2026).
9. Петриченко В. Ф., Лихочвор В. В. Рослинництво. Нові технології вирощування польових культур: підручник. 5-те вид., виправ. і допов. Львів: НВФ "Українські технології", 2020. 806 с.
10. Макаренко П. С. Лучне і польове кормовиробництво : навчальне видання. Вінниця : ФОП Данилюк В. Г., 2008. 548 с.
11. Белова І., Шувар А., Сенік І., Сидорук Б., Ярошук О. Застосування європейських підходів для ефективного використання агрокліматичного потенціалу регіону (на прикладі Тернопільської області). Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 4. С. 315-323. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.315>

12. Білявська Л. Г., Білявський Ю. В. Сучасний стан насінництва жита озимого в Україні. Вісник Полтавської державної аграрної академії. Сільське господарство. Рослинництво. 2021. № 2. С. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.31210/visnyk2021.02.08>.
13. Savchuk O.I. et al. Winter rye in crop rotation using an organic growing method. Ahropromyslove vyrobnytstvo Polissia. Zemlerobstvo. 2015. Issue 8. P. 24–27
14. Zhuravel S. V. et al. Modern organic technologies for growing winter rye in short-rotation crop rotation in the Polesie region. Sciences of Europe. 2023. №. 109. P. 3–8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7560267>
15. Дудка М. І. Продуктивність сумісних агроценозів озимого жита з тифоном в умовах північної підзони Степу України. Бюл. Ін-ту зернового господарства УААН. Дніпропетровськ, 2007. №№ 31–32. С. 99–104
16. Дудка М. І. Кормова продуктивність сумісних агрофітоценозів жита озимого з тифоном залежно від норми висіву, способу сівби та співвідношення компонентів. Бюл. Ін-ту сільського господарства степової зони НААН. Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2015. № 8. С. 127–133.
17. Сенік І.І. Кормова продуктивність озимих кормових агрофітоценозів залежно від елементів технології вирощування. Подільський вісник. Кам'янець-Подільський, 2020. Вип. 32. С. 68–72.
18. Рихлівський І.П., Філь І.В. Урожайність зерна озимого жита залежно від норм висіву насіння та строків внесення мінеральних добрив в умовах агрокомпанії «Дружба» Тернопільської області. Подільський науковий вісник. 2023. №39. С. 7–14
19. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур. Державна служба статистики України. URL: https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_AREA_HARVESTS_CROP_YIELD_A%28~%29(Дата звернення: 17.03. 2026).
20. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні : Український інститут експертизи сортів рослин. URL: <https://sops.gov.ua/derzavniy-reestr> (Дата звернення: 26.03. 2026).
21. Каталог гібридів озимого жита компанії KWS. https://www.kws.com/ua/media/katalog-gibrydiv-ozumogo-zhyta_2025.pdf(Дата звернення: 26.03. 2026).
22. Шевчук О.А., Ковальчук І.В., Шиян М.О., Ковальчук І.І. Основний корм з гібридного озимого жита: заготівля, якість та використання у годівлі молочних корів. Вісн. Сумського нац. ун-ту. Сер. Тваринництво. – 2021. Вип. 2(45). С. 153–158. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.lvst.2021.2.23>
23. ДСТУ 4782:2007 Силос із зелених рослин. Технічні умови. Чинний від 01.01.2009. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 14 с

Дата першого надходження статті до видання: 03.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.05.2026